

วิทยาการบริหารภาครัฐสมัยใหม่
Modern Public Administrative Science-MPAS

homepage: <https://so17.tci-thaijo.org/index.php/jppi>
E-mail: jppissues@gmail.com

Creative local innovation: Driving sustainable development through philosophy of sufficiency economy in the disruption era

Oranud Surifay¹ Pissasarn Seachat² and Sanyasorn Swasthaisong^{3*}

¹ Phon Na Kaeo District Office, Sakon Nakhon Province

^{2,3} Department of Public Administration, Faculty of Management Science, Sakon Nakhon Rajabhat University

*Corresponding author's e-mail: Sanyasorn@snru.ac.th

ARTICLE INFO

Article history:

Received: November 19, 2025

Revised: April 18, 2026

Accepted: April 23, 2026

Keyword: creative local innovation, sufficiency economy philosophy, sufficiency innovation, social innovation, sustainable development

ABSTRACT

This academic article aims to analyze the role of creative local innovation in driving sustainable development within the framework of the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) in the disruption era. The study employs conceptual analysis and a systematic literature review, selecting research and academic documents from 2014-2024 relevant to local innovation, social innovation, and the Sufficiency Economy Philosophy. The results indicate that local development in an era where artificial intelligence, automation, and the platform economy are reshaping production and employment structures should shift from a competitive toward a balanced and value-driven approach, emphasizing resilience-building so that communities can adapt flexibly to volatility. This study highlights the importance of the "Sufficiency Innovation Framework," which integrates creativity with moderation, rationality, and resilience through three foundational pillars: (1) Mindful Innovation-development that is conscious of social, environmental, and ethical impacts; (2) Inclusive Innovation-opening spaces for all stakeholder groups to co-create and drive innovation; and (3) Adaptive Innovation-the capacity to adjust and regenerate community strengths from within. This framework serves as an integrative model that reflects the royal philosophy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej, The Great, while connecting with international innovation concepts including social innovation, frugal innovation, and the creative economy.

นวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์: การขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในยุคดิจิทัล

อรนุช สุริยา¹ พิศดาร แสนชาติ² และ สันญาพรรณ สวัสดิ์ไธสง^{3*}

¹ ที่ทำการปกครองอำเภอโพธาราม จังหวัดสมุทรสาคร

^{2, 3} สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสมุทรสาคร

*Corresponding author's e-mail: Sanyasorn@snru.ac.th

ข้อมูลบทความ

ประวัติบทความ:

Received: November 19, 2025

Revised: April 18, 2026

Accepted: April 23, 2026

คำสำคัญ: นวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, นวัตกรรมแบบพอเพียง, นวัตกรรมทางสังคม, การพัฒนาที่ยั่งยืน

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้กรอบคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในยุคดิจิทัล ด้วยการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โดยคัดเลือกงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการในช่วง พ.ศ. 2557–2567 ที่มีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมท้องถิ่น นวัตกรรมทางสังคม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการสังเคราะห์พบว่าพัฒนาท้องถิ่นในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ ระบบอัตโนมัติ และเศรษฐกิจแพลตฟอร์มกำลังเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตและการจ้างงาน ควรปรับจากแนวทางการแข่งขันสู่แนวทางเชิงสมดุล โดยมุ่งสร้างคุณค่ามากกว่าผลกำไร และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเชิงโครงสร้างให้ชุมชนสามารถรับมือกับความผันผวนได้อย่างยืดหยุ่น บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิด "นวัตกรรมแบบพอเพียง" (Sufficiency Innovation Framework) ซึ่งบูรณาการความคิดสร้างสรรค์เข้ากับหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน ผ่านสามเสาหลัก ได้แก่ (1) การมีสติในการสร้างสรรค์ (Mindful Innovation) การพัฒนาที่คำนึงถึงผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และคุณธรรม (2) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (Inclusive Innovation) การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกกลุ่มร่วมคิดและขับเคลื่อนนวัตกรรม และ (3) นวัตกรรมที่ยืดหยุ่นและฟื้นฟูได้ (Adaptive Innovation) ความสามารถในการปรับตัวและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนจากภายใน สามเสาหลักนี้เป็นโมเดลเชิงบูรณาการที่สะท้อนแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมเชื่อมโยงกับแนวคิดนวัตกรรมทางสังคม นวัตกรรมแบบเรียบง่าย และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ระดับสากล

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์ "ดิสรัปชัน" (Disruption) อย่างรุนแรงและต่อเนื่อง ซึ่ง Schwab (2016) อธิบายว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Fourth Industrial Revolution) ได้นำพาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ระบบอัตโนมัติ (Automation) และเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform Economy) เข้ามาเปลี่ยนโฉมโครงสร้างการผลิต การจ้างงาน และการบริโภคในระดับโลก ขณะที่ Christensen (1997) ชี้ว่ากระบวนการนวัตกรรมแบบก่อกวน (Disruptive Innovation) มักสร้างประโยชน์แก่ตลาดส่วนบน แต่กลับทำให้ชุมชนฐานรากสูญเสียความสามารถในการแข่งขันและการพึ่งพาตนเอง ความท้าทายสำคัญสำหรับชุมชนท้องถิ่นไทยในยุคนี้จึงไม่ใช่การตามทัน AI หรือแพลตฟอร์มดิจิทัล แต่คือการสร้าง "ภูมิคุ้มกันเชิงโครงสร้าง" ที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างรู้เท่าทันโดยไม่สูญเสียรากเหง้าทางวัฒนธรรมและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง (Florida, 2014; UNDP, 2021)

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมามักดำเนินในลักษณะบนลงล่าง (Top-down) ขาดการเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่จริง และขาดกลไกสร้างนวัตกรรมจากภายในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนหลายแห่งยังคงพึ่งพางบประมาณภาครัฐและไม่สามารถสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) แนวคิดที่มีอยู่เรื่องนวัตกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสตะวันตก (Schumpeter, 1934; Drucker, 1985) มักเน้นการเติบโตและการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย

ช่องว่างองค์ความรู้ที่สำคัญซึ่งบทความนี้มุ่งเติมเต็มคือ การขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่ (1) เชื่อมโยงนวัตกรรมท้องถิ่นกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงวิเคราะห์ ไม่ใช่เพียงเชิงพรรณนา (2) เปรียบเทียบกับแนวคิดนวัตกรรมนานาชาติ เช่น Social Innovation Framework, Frugal Innovation และ Creative Economy Model อย่างเป็นรูปธรรม และ (3) ชี้ให้เห็นว่า "นวัตกรรมแบบพอเพียง" สามารถเป็นเกราะป้องกันชุมชนจากผลกระทบเชิงลบของ AI และเศรษฐกิจแพลตฟอร์มได้อย่างไร

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์กับกรอบทฤษฎีนวัตกรรมนานาชาติ (2) วิเคราะห์การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบคุณค่าของนวัตกรรมในยุคดิสรัปชัน และ (3) พัฒนารอบแนวคิด "นวัตกรรมแบบพอเพียง" (Sufficiency Innovation Framework) สำหรับชุมชนไทย การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic Conceptual Review) โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือก (Inclusion Criteria) ดังนี้ (1) งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2557–2567 (2) เนื้อหาเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมท้องถิ่น นวัตกรรมทางสังคม เศรษฐกิจพอเพียง หรือการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน (3) ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่ผ่านการกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หรือเป็นรายงานขององค์กรระหว่างประเทศที่เป็นที่ยอมรับ และ (4) ครอบคลุมทั้งบริบทไทยและบริบทนานาชาติเพื่อการเปรียบเทียบ

แนวคิดนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์และกรอบทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นิยามและรากฐานทางทฤษฎี

นวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ (Creative Local Innovation) หมายถึงกระบวนการคิดค้น พัฒนา หรือปรับปรุงสิ่งใหม่โดยใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญา และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา แนวคิดนี้บูรณาการแนวคิดสำคัญสามสำนักดังนี้

สำนักที่ 1 ทฤษฎีนวัตกรรมเชิงเศรษฐศาสตร์ (Economic Innovation Theory) Schumpeter (1934) เสนอว่านวัตกรรมคือ "การผสมผสานใหม่" (New Combination) ที่ผู้ประกอบการสร้างขึ้นเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ แนวคิดนี้

เมื่อประยุกต์สู่ระดับชุมชนหมายถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมกับเทคโนโลยีหรือตลาดใหม่ เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยไม่ทำลายฐานทุนสังคมของพื้นที่ Drucker (1985) ขยายแนวคิดนี้โดยมองว่านวัตกรรมเป็น "เครื่องมือแห่งการพัฒนา" ที่ใช้โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงให้เกิดประโยชน์

สำนักที่ 2 ทฤษฎีนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation Theory) Mulgan (2019) นำเสนอ Social Innovation Framework ที่เน้นว่านวัตกรรมแท้จริงต้องสร้างคุณค่าทางสังคมควบคู่กับเศรษฐกิจ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสังคม ทฤษฎีนี้แตกต่างจากแนวคิด Schumpeter ตรงที่ไม่ได้มองผู้ประกอบการเป็นปัจเจกบุคคล แต่มองชุมชนทั้งหมดเป็นหน่วยแห่งการสร้างสรรค์

สำนักที่ 3 ทฤษฎีชั้นสร้างสรรค์ (Creative Class Theory) Florida (2014) ชี้ว่าพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ อยู่ที่ทุนความคิดสร้างสรรค์ (Creative Capital) ของมนุษย์และชุมชน ซึ่งออกมาได้ในสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้าง ส่งเสริมความหลากหลาย และให้อิสระทางความคิด แนวคิดนี้ประยุกต์ได้ตรงกับระดับท้องถิ่นที่มีทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเอง

การเปรียบเทียบกับแนวคิดนวัตกรรมนานาชาติ

เพื่อให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในบริบทไทยได้ชัดเจนขึ้น ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกับแนวคิดนวัตกรรมนานาชาติที่สำคัญ 3 กรอบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบกรอบแนวคิดนวัตกรรมในระดับชุมชน

มิติเปรียบเทียบ	Social Innovation (Mulgan, 2019)	Frugal Innovation (Radjou & Prabhu, 2015)	Creative Economy (UNCTAD, 2022)	นวัตกรรมแบบพอเพียง (บทความนี้)
เป้าหมายหลัก	สร้างคุณค่าทางสังคม	แก้ปัญหาด้วยทรัพยากรจำกัด	สร้างมูลค่าจากความคิดสร้างสรรค์	สมดุลระหว่างคุณค่า-ภูมิคุ้มกัน-สร้างสรรค์
แรงขับเคลื่อน	การมีส่วนร่วมทางสังคม	ข้อจำกัดทางทรัพยากร	ทุนทางความคิดและวัฒนธรรม	ภูมิปัญญาท้องถิ่น + จริยธรรม
บริบทที่เกิด	สังคมตะวันตก/ประเทศพัฒนาแล้ว	ประเทศกำลังพัฒนา (อินเดีย แอฟริกา)	เมืองสร้างสรรค์ระดับโลก	ชุมชนฐานรากประเทศไทย
จุดแข็ง	เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม	ประหยัด ปรับได้ง่าย	ยกระดับรายได้จากความคิดสร้างสรรค์	ผสาน SEP เป็นกรอบคุณธรรม
ข้อจำกัด	อาจขาดฐานคุณธรรม	เน้นผลิตภัณฑ์ ไม่ใช้กระบวนการ	อาจเสริมความเหลื่อมล้ำ	ต้องอาศัยการปฏิรูปสถาบัน

จากตารางจะเห็นว่า Frugal Innovation ซึ่งพัฒนาจากบริบทอินเดียและแอฟริกา มีความใกล้เคียงกับแนวคิดของบทความนี้ในแง่การใช้ทรัพยากรอย่างจำกัดอย่างสร้างสรรค์ ตัวอย่างคลาสสิกคือ Jaipur Foot ขาเทียมราคาถูกที่ผลิตจากวัสดุท้องถิ่นในอินเดีย ซึ่งช่วยผู้พิการหลายล้านคนโดยไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีนำเข้าราคาแพง อย่างไรก็ตาม Frugal Innovation ไม่มีกรอบคุณธรรมชัดเจน ขณะที่ "นวัตกรรมแบบพอเพียง" มีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การสร้างสรรค์ไม่กลายเป็นการเอารัดเอาเปรียบทรัพยากรหรือชุมชน

ในขณะเดียวกัน Social Innovation ของ Mulgan (2019) มีจุดแข็งด้านกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับเสา "Inclusive Innovation" ของบทความนี้ แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับฐานวัฒนธรรมและคุณธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดเด่นเฉพาะ

ของ SEP กรณีศึกษาที่น่าศึกษาเปรียบเทียบกับ "Grameen Bank" ในบังกลาเทศ ซึ่งใช้กระบวนการ Social Innovation สร้างระบบสินเชื่อชุมชน แต่ประสบความสำเร็จระหว่างแรงจูงใจทางธุรกิจกับคุณค่าทางสังคม ต่างจากแนวทางกองทุนหมู่บ้านในไทยที่ยึดหลักชุมชนเป็นเจ้าของและมีกรอบคุณธรรมกำกับอย่างชัดเจน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับยุทธศาสตร์รับมือดิจิทัล

หลักสามห่วงสองเงื่อนไขในบริบทดิจิทัล

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ประกอบด้วยหลัก "สามห่วง สองเงื่อนไข" ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยมีความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญ (King Bhumibol Adulyadej, 2007) เมื่อวิเคราะห์ในบริบทยุคดิจิทัล หลักทั้งสามมีนัยเชิงปฏิบัติที่ชัดเจน ดังนี้

ความพอประมาณในยุค AI ชุมชนควรรับเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาในระดับที่สอดคล้องกับขีดความสามารถในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาได้จริง การใช้ Application ตลาดออนไลน์เพื่อเชื่อมโยงเกษตรกรโดยตรงกับผู้บริโภคเป็นตัวอย่างของการใช้เทคโนโลยีอย่างพอประมาณ แทนการพึ่งพา Platform Economy ขนาดใหญ่ที่กินส่วนต่างสูง

ความมีเหตุผลกับเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ชุมชนควรวิเคราะห์ให้ว่าการเข้าร่วม Platform ใดมีประโยชน์ต่อตนและแบบใดสร้างความเสี่ยง การตัดสินใจนี้ต้องอาศัยการรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ "ความรู้" ตามเงื่อนไข SEP ทั้งนี้ Sen (1999) ยืนยันว่าการพัฒนาแท้จริงต้องเพิ่มศักยภาพและเสรีภาพในการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงการรู้เท่าทันต่อเทคโนโลยีที่เข้ามาในชีวิต

การสร้างภูมิคุ้มกันต่อระบบอัตโนมัติ เมื่อระบบอัตโนมัติทดแทนงานซ้ำซาก ชุมชนที่มีฐานนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมจะมีความสามารถสร้างงานที่เครื่องจักรไม่สามารถทดแทนได้ เช่น งานฝีมือ งานศิลปวัฒนธรรม และบริการชุมชนที่ต้องใช้ความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ OECD (2020) ที่เน้นว่าความยืดหยุ่น (resilience) ของชุมชนในยุคดิจิทัลขึ้นอยู่กับความหลากหลายของทุนเชิงสังคมและวัฒนธรรม

กรณีศึกษาเปรียบเทียบความสำเร็จและบทเรียนจากนานาชาติ

กรณีที่ 1 เกาหลีใต้-วิสาหกิจชุมชน (Saemaul Undong 2.0) เกาหลีใต้ได้พัฒนาโมเดล Saemaul Undong ใหม่ในยุคดิจิทัลโดยผสมผสาน Community-based Innovation เข้ากับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในระดับหมู่บ้าน ปัจจัยความสำเร็จคือ การให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดปัญหาและออกแบบนวัตกรรมเอง โดยภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนทางเทคนิคและงบประมาณ ไม่ใช่กำหนดแนวทาง ซึ่งสอดคล้องกับเสา "Inclusive Innovation" และ "Adaptive Innovation" ของบทความนี้

กรณีที่ 2 บังกลาเทศ-Grameen Technology Lab Grameen Bank พัฒนาต่อยอดสู่ Lab นวัตกรรมเทคโนโลยีที่เน้น Frugal Innovation สำหรับชุมชนยากจน ความสำเร็จอยู่ที่การออกแบบโซลูชันที่ชุมชนสามารถบำรุงรักษาได้เอง แต่ความท้าทายคือการขาดกรอบคุณธรรมที่ชัดเจน ทำให้บางโครงการสร้างหนี้สินมากกว่าความเข้มแข็ง บทเรียนนี้ชี้ให้เห็นว่าการขาด "เงื่อนไขคุณธรรม" ตาม SEP คือจุดอ่อนสำคัญของ Frugal Innovation บริสุทธิ์

กรณีที่ 3 ฟินแลนด์-Creative Economy Model ระดับชุมชน ฟินแลนด์ใช้แนวคิด Creative Economy โดยลงทุนในทุนมนุษย์และโครงสร้างพื้นฐานทางความคิดสร้างสรรค์ในระดับท้องถิ่น ผ่านระบบการศึกษาที่เน้นการคิดเชิงนวัตกรรม ตั้งแต่ระดับประถม อย่างไรก็ตาม โมเดลนี้ต้องการเงินลงทุนสูงและโครงสร้างสถาบันที่แข็งแกร่ง ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาได้ยาก ต่างจากแนวทาง SEP ที่เริ่มต้นจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

กรณีที่ 4 ไทย-วิสาหกิจชุมชนผ้าทอมือ จังหวัดสกลนคร ชุมชนผู้ทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายในจังหวัดสกลนครได้พัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ผสมผสานกับตลาดนักท่องเที่ยว (Cultural Tourism) โดยใช้ภูมิปัญญาลายผ้าโบราณเป็นทุนสร้างสรรค์

ความสำเร็จเกิดจากการที่ชุมชนเป็นเจ้าของกระบวนการทั้งหมด มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่น และมีการใช้เทคโนโลยีเฉพาะส่วนที่ชุมชนบริหารได้เอง ซึ่งตอบโจทย์ทั้งสามเสาหลักของ Sufficiency Innovation Framework

วิธีการวัดนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์แบบพอเพียง

การวัดนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ภายใต้กรอบ SEP ต้องใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและคุณภาพควบคู่กัน โดยตัวชี้วัดต้องสะท้อนทั้ง "ผลลัพธ์" และ "กระบวนการ" ของนวัตกรรม

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดการวัดนวัตกรรมแบบพอเพียงตามสามเสาหลัก

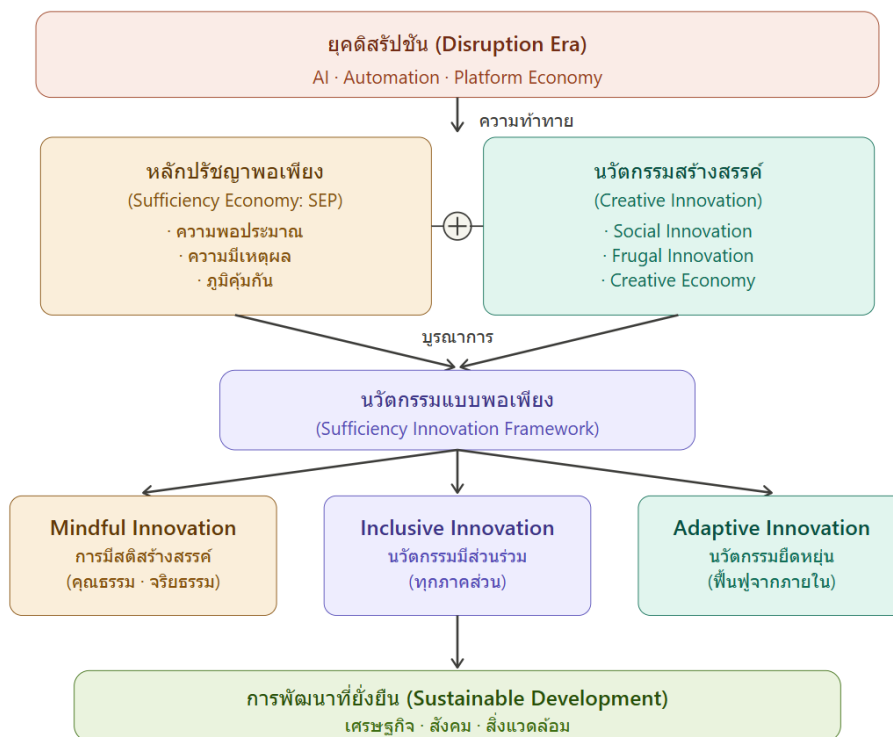
เสาหลัก	ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ	ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ	วิธีการวัด
Mindful Innovation	สัดส่วนวัตถุดิบในพื้นที่ต่อวัตถุดิบนำเข้า ระดับจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของ (เป้าหมาย $\geq 60\%$) ระดับการปล่อยมลพิษ ผู้ผลิต การรักษาอัตลักษณ์ทาง ก่อน-หลังนวัตกรรม	วัฒนธรรม	Likert Scale + สัมภาษณ์เชิงลึก
Inclusive Innovation	สัดส่วนผู้มีส่วนร่วมต่อจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ร้อยละผู้หญิง ผู้สูงอายุ และเยาวชนที่เข้าร่วม	คุณภาพของการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด vs ร่วมรับฟัง) ระดับความรู้สึกเป็นเจ้าของ	สนทนากลุ่ม + สังเกตการณ์
Adaptive Innovation	ดัชนีการกระจายรายได้ในชุมชน (Gini Coefficient ระดับหมู่บ้าน) จำนวนนวัตกรรม COVID-19 ที่ต่อยอดได้ภายใน 3 ปี	ความสามารถรับมือวิกฤต (จาก ระดับหมู่บ้าน) ระดับการพึ่งพาตนเอง ทางเศรษฐกิจ	ข้อมูลทุติยภูมิ + Case Study

ตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมของ "ความพอเพียง" ในนวัตกรรมชุมชนจึงควรรวมถึง (1) สัดส่วนการใช้วัตถุดิบในพื้นที่ต่อวัตถุดิบนำเข้า เพื่อวัดระดับการพึ่งพาตนเอง (2) ดัชนีการกระจายรายได้ภายในชุมชนก่อนและหลังนวัตกรรม เพื่อวัดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ (3) ร้อยละของครัวเรือนที่เข้าร่วมกระบวนการนวัตกรรมอย่างแท้จริง และ (4) ความต่อเนื่องของนวัตกรรมหลัง 3 ปีโดยไม่ต้องพึ่งงบประมาณจากภายนอก ซึ่งสะท้อนระดับ "ภูมิคุ้มกัน" ที่แท้จริง

กรอบแนวคิด "นวัตกรรมแบบพอเพียง" และสามเสาหลัก

แบบจำลองเชิงบูรณาการ

จากการสังเคราะห์แนวคิดและการเปรียบเทียบกรณีศึกษา บทความนี้เสนอกรอบแนวคิด "นวัตกรรมแบบพอเพียง" (Sufficiency Innovation Framework) ซึ่งสามารถแสดงเป็นแบบจำลองเชิงบูรณาการ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แบบจำลอง Sufficiency Innovation Framework

แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นว่า "นวัตกรรมแบบพอเพียง" ไม่ได้เกิดจากการนำ SEP มาแทนที่แนวคิดนวัตกรรมสากล แต่เป็นการสังเคราะห์ที่ SEP ทำหน้าที่เป็น "กรอบคุณค่า" กำกับทิศทางของนวัตกรรม ขณะที่แนวคิดสากล (Social Innovation, Frugal Innovation, Creative Economy) ให้เครื่องมือและกระบวนการ

สามเสาหลักของนวัตกรรมแบบ

(1) **Mindful Innovation-การมีสติในการสร้างสรรค์** หมายถึงการพัฒนานวัตกรรมที่ตั้งอยู่บนความตระหนักรู้ถึงผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และคุณค่าทางวัฒนธรรมในระยะยาว สอดคล้องกับหลัก "ความมีเหตุผล" ของ SEP Mindful Innovation ตอบคำถามว่า "นวัตกรรมนี้สร้างประโยชน์ให้ใครและอาจสร้างอันตรายต่อสิ่งใด?" ก่อนลงมือทำ ในยุคดิสรัปชัน การมีสติคือการรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) และความสามารถวิเคราะห์ว่าการเข้าร่วม Platform Economy ใดสร้างประโยชน์จริงหรือเป็นการแลกความเป็นเจ้าของข้อมูลและอำนาจต่อรองของชุมชน

(2) **Inclusive Innovation-นวัตกรรมที่ครอบคลุมทุกภาคส่วน** หมายถึงการออกแบบกระบวนการนวัตกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง (ผู้สูงอายุ สตรี กลุ่มชาติพันธุ์) ได้มีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมได้รับประโยชน์จากนวัตกรรม สอดคล้องกับ Social Innovation Framework ของ Mulgan (2019) และหลัก "leave no one behind" ของ UNDP (2021) ความแตกต่างสำคัญจาก Social Innovation บริสุทธิ์คือ Inclusive Innovation ในกรอบ SEP ไม่ใช่เพียงการเปิดการมีส่วนร่วม แต่ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Collective Learning) ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการนวัตกรรมได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกอย่างถาวร

(3) **Adaptive Innovation-นวัตกรรมที่ยืดหยุ่นและฟื้นฟูได้** หมายถึงการออกแบบนวัตกรรมที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาด และสร้างกลไกฟื้นฟูทรัพยากร (Resource

Regeneration) ทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม สอดคล้องกับหลัก "การสร้างภูมิคุ้มกัน" ของ SEP ความแตกต่างจาก Frugal Innovation คือ Adaptive Innovation ไม่ได้มองการใช้ทรัพยากรจำกัดเป็นข้อจำกัด แต่มองเป็นโอกาสในการสร้างวงจรการผลิตที่ฟื้นฟูตัวเองได้ (Regenerative Production Cycle) เช่น ระบบเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ของเสียจากกระบวนการผลิตเป็นปุ๋ย หรือระบบพลังงานชุมชนที่ผลิตและบริหารเองได้

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงระบบและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดและกรณีศึกษา สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงระบบของ Sufficiency Innovation Framework ได้ 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การเสริมพลังซึ่งกันและกันระหว่างสามเสาหลัก สามเสาหลักไม่ได้ทำงานแยกกัน แต่เสริมพลังซึ่งกันและกัน กล่าวคือ Mindful Innovation (ความรอบคอบ) เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ป้องกันไม่ให้อิงclusive Innovation กลายเป็นการระดมมวลชนเพื่อเป้าหมายที่ไม่ยั่งยืน ขณะที่ Adaptive Innovation ต้องอาศัยกระบวนการ Inclusive Innovation เพื่อสะสมความรู้และทุนทางสังคมที่ทำให้ชุมชนปรับตัวได้จริง ความสัมพันธ์นี้สอดคล้องกับ World Bank (2022) ที่พบว่านวัตกรรมชุมชนที่ยั่งยืนต้องมีทั้งโครงสร้างสถาบันที่ยืดหยุ่น ระบบการเรียนรู้บนข้อมูลจริง และความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับสามเสาหลักของบทความนี้ตามลำดับ

ประเด็นที่ 2 สาเหตุความล้มเหลวของนวัตกรรมชุมชน การวิเคราะห์กรณีศึกษาชี้ให้เห็นสาเหตุความล้มเหลวร่วมกัน 3 ประการ ได้แก่ (1) การขาดสติในการเลือกเทคโนโลยี (Mindful Innovation ต่ำ) ทำให้ชุมชนลงทุนในเทคโนโลยีที่ตนบำรุงรักษาไม่ได้ (2) กระบวนการที่ไม่ครอบคลุม (Inclusive Innovation ต่ำ) ทำให้นวัตกรรมเป็นของคนกลุ่มน้อยและไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในระยะยาว และ (3) โครงสร้างที่แข็งตัว (Adaptive Innovation ต่ำ) ทำให้ชุมชนไม่สามารถปรับตัวรับมือกับตลาดหรือภัยพิบัติที่เปลี่ยนแปลงได้

ประเด็นที่ 3 ช่องว่างระหว่างนโยบายและการปฏิบัติในไทย การที่ NESDB (2560) บูรณาการ SEP เข้ากับแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 แสดงให้เห็นว่าภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญของกรอบคุณค่านี้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ วิทยา สุขแสน (2565) และ เศรษฐพงษ์ นามเมือง (2563) ชี้ว่าช่องว่างระหว่างนโยบายและการปฏิบัติในพื้นที่ยังมีสูง เนื่องจากระบบประเมินผลของรัฐยังวัดผลเชิงปริมาณ (จำนวนโครงการ งบประมาณ) มากกว่าคุณภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมและความยั่งยืนของนวัตกรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสร้างนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์

จากการวิเคราะห์ บทความนี้เสนอแนวทางเชิงนโยบาย 3 ระดับสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระดับที่ 1 โครงสร้างสถาบัน ควรพัฒนา "พื้นที่นวัตกรรมชุมชน" (Community Innovation Zone) ที่ให้อำนาจตัดสินใจแก่ชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการมีส่วนร่วมเชิงพิธีกรรม โดยจัดสรรงบประมาณ "Innovation Fund" ที่ชุมชนบริหารเองได้ภายใต้กรอบ SEP

ระดับที่ 2 ระบบการวัดผล ควรปรับระบบประเมินผลโครงการชุมชนให้รวมตัวชี้วัดเชิงคุณภาพตามตารางที่ 2 โดยเฉพาะสัดส่วนวัตถุดิบท้องถิ่น ดัชนีการกระจายรายได้ และระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

ระดับที่ 3 การพัฒนาดิจิทัลรู้เท่าทัน ควรบูรณาการหลักสูตร Digital Literacy ที่เน้น "ความรู้เท่าทันแพลตฟอร์ม" เข้ากับโครงการส่งเสริมนวัตกรรมชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถประโยชน์จากเทคโนโลยีได้โดยไม่สูญเสียอำนาจต่อรองและความเป็นเจ้าของข้อมูล

องค์ความรู้ใหม่

บทความวิชาการนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปของ "กรอบแนวคิดนวัตกรรมแบบพอเพียง" (Sufficiency Innovation Framework) ซึ่งเป็นการสังเคราะห์เชิงบูรณาการที่ยังไม่เคยมีการนำเสนออย่างเป็นระบบในวรรณกรรมวิชาการก่อนหน้านี้ กรอบแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงแนวทางการดำเนินชีวิต แต่สามารถทำหน้าที่เป็น "เข็มทิศทางจริยธรรม" ที่กำกับทิศทางของนวัตกรรมในยุคดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยบูรณาการเข้ากับแนวคิดนวัตกรรมสากลสามกรอบ ได้แก่ Social Innovation, Frugal Innovation และ Creative Economy ซึ่งต่างมีจุดแข็งเฉพาะตัวแต่ขาดกรอบคุณธรรมที่ชัดเจน องค์ความรู้ที่โดดเด่นคือการค้นพบว่า ในยุคที่ AI และระบบอัตโนมัติกำลังทดแทนงานซ้ำซาก "ทรัพย์สินเชิงนวัตกรรม" ที่ยั่งยืนที่สุดของชุมชนท้องถิ่นคือสิ่งที่เครื่องจักรทดแทนไม่ได้ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางสังคม กรอบ Sufficiency Innovation Framework จึงเสนอ "สามเสาหลัก" ได้แก่ Mindful Innovation, Inclusive Innovation และ Adaptive Innovation ซึ่งสอดคล้องกับหลักสามห่วงสองเงื่อนไขของ SEP อย่างเป็นระบบ และสามารถนำไปสู่การวัดผลเชิงประจักษ์ด้วยตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม เช่น สัดส่วนวัตถุดิบท้องถิ่น ดัชนีการกระจายรายได้ และระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งเป็นพัฒนาการทางวิชาการที่ก้าวพ้นจากการพรรณนาแนวคิดไปสู่กรอบที่ทดสอบและประยุกต์ใช้ได้จริงในระดับนโยบายท้องถิ่น

บทสรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดนวัตกรรมท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ภายใต้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในยุคดิจิทัล โดยมีข้อสรุปทางวิชาการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก นวัตกรรมแบบพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่เหนือกว่าแนวคิดนวัตกรรมสากลที่นำมาเปรียบเทียบในแง่ที่มีกรอบคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญ ไม่ใช่เพียงปัจจัยเสริม Frugal Innovation ให้เครื่องมือประหยัดทรัพยากร Social Innovation ให้กระบวนการมีส่วนร่วม และ Creative Economy ให้แรงบันดาลใจเชิงความคิดสร้างสรรค์ แต่ SEP ให้ "เข็มทิศทางจริยธรรม" ที่ทำให้นวัตกรรมเหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม ไม่ใช่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ประการที่สอง สามเสาหลักของ Sufficiency Innovation Framework ได้แก่ Mindful Innovation, Inclusive Innovation และ Adaptive Innovation เป็นกรอบแนวคิดที่สอดคล้องกันภายใน โดยสองเสาแรกสอดคล้องกับหลัก "สองเงื่อนไข" (ความรู้และคุณธรรม) ของ SEP ขณะที่เสาที่สามสอดคล้องกับหลัก "ภูมิคุ้มกัน" การบูรณาการนี้ทำให้กรอบแนวคิดมีความสอดคล้องภายในและสามารถนำไปสู่การวิจัยเชิงประจักษ์ในระยะต่อไปได้

ประการที่สาม ในยุคที่ AI และระบบอัตโนมัติกำลังทดแทนงานซ้ำซาก "นวัตกรรมแบบพอเพียง" เสนอแนวทางที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถสร้างมูลค่าจากสิ่งที่เครื่องจักรทดแทนไม่ได้ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางสังคม ซึ่งเป็น "ทรัพย์สินเชิงนวัตกรรม" ที่ยั่งยืนกว่าทุนทางเทคโนโลยีในระยะยาว

ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือการไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์จากภาคสนาม ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรทดสอบกรอบ Sufficiency Innovation Framework ด้วยการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ในชุมชนที่มีบริบทหลากหลาย เพื่อพัฒนาเกณฑ์วัดและขยายผลสู่การปฏิบัติในระดับนโยบายท้องถิ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เศรษฐพงษ์ นามเมือง. (2563). นวัตกรรมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 13(2), 45–62.
- วิทยา สุขแสน. (2565). การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างนวัตกรรมชุมชนในยุคดิจิทัล. *วารสารพัฒนาท้องถิ่น*, 15(1), 77–92.
- Christensen, C. M. (1997). *The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail*. Harvard Business School Press.
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and entrepreneurship*. Harper & Row.
- Florida, R. (2014). *The rise of the creative class revisited*. Basic Books.
- King Bhumibol Adulyadej. (2007). *The philosophy of sufficiency economy*. Bureau of the Royal Household.
- Mulgan, G. (2019). *Social innovation: How societies find the power to change*. Policy Press.
- OECD. (2020). *Innovation for sustainable development: Policy frameworks and practices*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/3c7a3f00-en>
- Radjou, N., & Prabhu, J. (2015). *Frugal innovation: How to do more with less*. The Economist/Profile Books.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development*. Harvard University Press.
- Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. World Economic Forum.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2021). *Human development report 2021/2022: Uncertain times, unsettled lives—Shaping our future in a transforming world*. UNDP. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>
- World Bank. (2022). *Local innovation and sustainable growth: Strengthening resilience in developing economies*. World Bank Group.